

BİR OLUŞUM ROMANI OLARAK *HİÇ*

NADA AS A BILDUNGSROMAN

Zeliha DURAN¹

Öz

XVIII. yüzyılda Alman edebiyatında belirleyici özelliklerini kazanan Bildungsroman, bireyin çeşitli aşamalardan geçerek edindiğı gelişimi, olgunlaşmayı konu edinen bir roman türüdür. Tür, zaman içerisinde bir takım değişikliklere uğrayarak devam etmiş ve XX. yüzyılda kadın hareketlerinin ön plana çıkmasıyla birlikte kadın kahramanları incelemesi açısından önem kazanmıştır. Bu çalışmada amaçlanan ise bu roman türünün İspanya İç Savaş sonrası dönemde yazılan *Nada* (1944) adlı eser aracılığıyla devam edip etmediğı sorusuna yanıt bulmak ve nedenlerini saptamaktır.

Anahtar Sözcükler: *Bildungsroman, İspanya İç Savaş Sonrası, Nada, kadın, Carmen Laforet.*

Abstract

Bildungsroman which gained its features in the XVIIIth century, is a novel type that mentions the development, maturation of the individual through several stages. Changing over time it gained importance in terms of examining heroines with the rise of women's movements in the XXth century. The aim of this study is to find answers and determine the reasons whether it continues through the work called *Nada* (1944) written in the Spanish post-civil war period.

Keywords: *Bildungsroman, Spanish post-civil war, Nada, woman, Carmen Laforet.*

1. Bildungsroman'ın Genel Özellikleri ve Zaman İçerisindeki Değişimi

Alman edebiyatında bir roman çeşidi olan *Bildungsroman*, Türkçeye, *Oluşum Romanı* olarak çevrilebilir. Türün temel özellikleri Alman edebiyatında belirlendiğı için diğer dillerde de *Bildungsroman* terimi kullanılmaya devam edilmiştir.

Prof. Dr. Gürsel Aytacı'nın belirttiğı gibi *Bildungsroman*, Ortaçağ edebiyatında *Parzival* ile başlayıp, XVIII. yüzyılın Rokoko yazarı Christoph Martin Wieland'ın *Geschichte des Agathon*

¹ Ar. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı A.B.D., zduran@windowslive.com

(1766)'unda aydınlanmacı yönüyle öne çıkmış, Goethe'nin *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (*Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları*)'nda (1795) ise klasik doruğunu yaşamıştır (155). XVIII. yüzyıl öncesinde daha çok dinsel anlamlar içeren tür, XVIII. yüzyıldaki Aydınlanma Hareketleriyle birlikte değişime uğramış ve birey kavramı ön plana çıkarak, dünyevi değerler tür içinde anlam kazanmıştır. Aytaç, terimin *Bildung* "Gelişim", *Bild* "Görüntü" ile ilgili kelimelerle bağlantılı olduğunu ifade ederek türü şu şekilde tanımlamıştır: "*bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişini, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları, sonunda da ulaştığı kişiliği konu alır*" (155). Tür, bazı kaynaklarda *Eğitim Romanı* veya *Gelişim Romanı* olarak geçebilmektedir. Bu tür romanlar *Bildungsroman* türüne yakın olsalar da bu iki türde eğitim ve gelişim ön plandayken *Bildungsroman*'da manevi biçimlenme ve kültür ön plandadır.

Kahramanının toplumsal düzenle bağlantı kurarak anlam arayışında olduğu bu roman türünün sonunda bir değişim, olgunlaşma söz konusudur. Bu gelişim süreci bir çeşit halkaya benzetilebilir. Bu halkanın başlangıç noktası genellikle kahramanın yolculuğa çıkması ile başlamaktadır. Sınıflar arasında yapılan bir yolculuk olarak da ele alabileceğimiz bu hareketlilik mutlu bir sonla tamamlanmaktadır. Bu süreç boyunca kahraman toplumla uzlaşmaya, uyum sağlamaya çalışır ve bunu tek başına değil, ona yol gösteren eğitmenler aracılığıyla gerçekleştirir. Bir çeşit sosyal anlaşma olarak niteleyebileceğimiz evlilik, bu türde halkayı tamamlayan en önemli etmendir. Romanın sonunda ulaşılması beklenen olgunluk için evlilik gibi nesnel olguları gerçekleştirmek tek başına yeterli değildir. Kişi, öncelikle prototip eserdeki kahraman Wilhelm gibi kendi hayatını yönlendirmeyi öğrenmelidir, böylelikle daha geniş bir topluluğa ait olma duygusu güçlenmiş olacaktır. Bu durum, kişinin kendisine bir yer bulma arayışı gibidir. Franco Moretti, kişisel gelişimin ve toplumla bütünleşmenin birbirini tamamlayan ve bir noktada birleşen iki yol olduğunu söyler ve kesifen, birbirini dengeleyen bu tezahürleri olgunluk/oluşum olarak niteler (18-19). Romanın sonunda bu oluşum tamamlanmamış ise sonuç başarısız, amaçsız veya kayıp bir hayat olarak nitelendirilir. Çünkü beklenen, kişiyle doğa, kişiyle diğer insanlar ve kişinin kendisiyle iletişim kurması ve uyumu yakalamasıdır. Nitekim ideal birey, sadece tek bir parçaya ait ya da tek yönlü değil, uyumlu bir bireydir.

XIX. yüzyılın alışılmış romanlarından farklı olarak *Bildungsroman*'da romanın sonu ile anlatının amacı örtüşmektedir (Moretti 55). Planlanan sona ulaşılması kendiliğinden değil, başından itibaren amaçlanan ve elde edilen bir zaferdir. Amaçlanan bu mutlu sona ulaşmak için kahramanın diğer insanlarla yaptığı görüşmeler, diyaloglar önemlidir. İçinde bulunulan ve günlük hayatın kültürü niteliğinde olan bu iletişim çerçevesinde kahramanın karşılaştığı zor durumların sonunda elde ettiği başarı, onun oluşum aşamasında edindiği önemli kazanımlardır.

XIX. yüzyılda yaşanan toplumsal, siyasi vb. olaylar türde değişimlere neden olmuştur. Daha önce toplumla uyum sağlamaya çalışan kahraman, bu yeni düzende düzeni bozarak anlam aramaya başlamıştır. Olgunlaşma halkasının başlangıç noktası olarak düşünölen yolculuk kavramı artık içsel olarak da yapılabilmektedir. Mutlak mutluluk yerini savaşlara, kırılmalara ve çatışmalara bırakmıştır. Kahraman ya tarihi değerlere bağlı kalarak döneminin dışında kalacaktır ya da kuralları hiçe sayarak kendine bir yer edinmeye çalışacaktır. Dolayısıyla kahraman Wilhelm örneğinde olduğu gibi sevimli olmaktan ziyade daha çok etkileyici olmaya başlamıştır. Daha önce önemli olan diyaloglar veya diğer bireylerle görüşmeler yerini kahramanın içsel sorgulamalarına bırakacaktır.

XX. yüzyıla gelindiğinde ise tür yine bir dönüşüm geçirerek başka bir form alacaktır. Sanayileşme, emperyalizm ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuzluklar bu değişimdeki önemli etmenlerdir. Fakat bizim için bunlardan daha önemli bir durum söz konusudur: Kadın hareketlerinin gündeme gelmesiyle birlikte şimdiye kadar her zaman erkek olan kahramanın yerini artık kadın kahramanların da almaya başlaması. Özellikle 1970'lerde ortaya çıkan feminist eleştiriyle birlikte kadın karakterlerin gelişim sürecini esas alan "Kadın Bildungsroman'ları" yazılmaya ve gündeme gelmeye başlamıştır (Fuderer 1). Bu yıllarda kadın dış dünyaya daha fazla açılmış ve toplum içinde daha fazla söz sahibi olmuş, yer edinmiştir. Değişen bu durum karşısında da tür, yeniden yorumlanmaya gereksinim duymuş, böylece kadın kahramanların olduğu *Bildungsroman*'lardan daha fazla söz edilmeye başlanmıştır (Labovitz 7-8).

şimdiye dek süregelen ataerkil toplum düzeni içerisinde kadının önemi göz ardı edildiği için romanlara da bu yansımıştır. Fakat yaşanan bu toplumsal değişimle birlikte kadın birey olarak önem kazanmaya başlamıştır. Elaine Hoffman Baruch, eğer *Bildungsroman*'ın temelinde bir kahramanın oluşum süreci anlatılıyor ise, bu kahramanların kadın olanlarının da aynı kategoride düşünölmüş, değerlendirilmesi gerektiğine işaret eder. *Emma*, *Jane Eyre*, *Madame Bovary*, *Middlemarch*, *Anna Karenina*, *Portrait of a Lady*, *Lady Chatterley's Lover* gibi eserleri örnek göstererek, bu romanların da temelinde kimlik arayışının ve duygunun, aklın eğitiminin söz konusu olduğunu belirtir (335).

Kadın Bildungsroman'larında dikkat çeken en önemli farklılık erkek kahramanda oluşum halkasını tamamlayan en önemli unsur olarak nitelenen evlilik kavramının kadın için tam tersi bir durum yaratmasıdır. Kahramanları kadın olan bu romanlarda, uzlaşma sağlayan bu uyum metaforunun altı oyulmaktadır; evlilikle birlikte kendisine yüklenen sorumlulukların artmasından dolayı kadın, daha fazla toplumsal baskı altında kalır ve kimlik edinme süreci zorlaşır.

Middlemarch'da Dorothea Brooke örneğinde olduğu gibi, kahramanın evlilikle ulaşmayı hedeflediği entelektüel ve gelişmiş dünya arayışı ironik bir şekilde yalnızlıkla sonuçlanmaktadır (Baruch 345). Bunun yanı sıra kadın kahramanların yanında akıl hocaları yani eğitimciler nadiren bulunurlar. Erkek kahraman için önemli olan cinsellik kavramı kadın kahraman için alçaltıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek kahramanda önemli olan baba figürünün yerini kadın kahramanda anne figürü almaktadır. Yolculuk kadın için, Carmen Laforet'in *El viaje divertido* adlı eserinde de görüldüğü gibi sadece zorunlu hallerde yapılmaktadır. Kadın kahraman birçok anlamda ön planda olsa bile ekonomi, toplumsal statü vb. konularda erkek egemenliği görülmeye devam etmektedir. Kadın kahramanın oluşum sürecindeki temel noktayı bağımsızlık ve özgürlük kavramının yarattığı çelişki oluşturmaktadır. Bu da doğal olarak özgür olmak isteğiyle birlikte toplumdan dışlanma korkusunu da beraberinden getirir. Toplumda iyi bir eş ve anne olarak kodlanan ve aldığı eğitimin de bu yönde olması beklenen kadın, bu romanlarda kendi bireyselliğini keşfetmeye ve bunu kabul ettirmeye çalışır bu nedenle de bazen toplum normlarına karşı savaşmak durumunda kalır (Wagner 57-66). Carmen Martín Gaité'nin *Entre visillos*, Ana María Matute'nin *Primera memoria* ve Elena Quiroga'nın *Tristura* adlı eserleri bu durumları örneklendirir niteliktedir.

2. Türün İspanyol Edebiyatındaki Yeri

Diccionario de retórica, crítica y terminología literaria'da türün tanımı yapıldıktan sonra verilen eski örnek *El Lazarillo*'dur (Marchese ve Forradellas 44). XVI. yüzyılda yazılan *El Lazarillo*, pikaresk roman türünün başlangıç eseri olarak sayılmaktadır. Bu tür, otobiyografik bir türdür ve hikâyeyi anlatan kahramanın kendisidir. Pikaresk romada roman boyunca kahraman, doğduğu günden itibaren başından geçenleri ve nasıl olgunlaştığını anlatır ve anlatı, kahramanın yirmili yaşlarında son bulur. *Bildungsroman* türünün bazı özelliklerine yakın olsa da Marianne Hirsch, *Bildungsroman* ve pikaresk romanı kesin çizgilerle ayırmaktadır.² İki tür arasında belirli farklar bulunsa da ortak noktalar göz önüne alınırsa *Bildungsroman* türünün İspanyol edebiyatında *El Lazarillo* ile başlamış olabileceğini söylemek çok da yanlış olmaz. Bu ihtimali bir kenara bırakırsak türün İspanyol edebiyat tarihindeki asıl başlangıcı XIX. yüzyılın son çeyreğinde görülmüştür. İspanyol edebiyatında türün öncüsü olarak Emilia Pardo Bazán'ın *El cisne de Vilamorta* (1885) adlı romanı ile *La Quimera* (1905) adlı romanı gösterilebilir (Sumalla Benito 58-66). *El cisne de*

² *Bildungsroman* ve pikaresk roman arasındaki farkları şu şekilde ifade etmiştir: *Bildungsroman*'da kahraman toplumun temsilci bir üyesi gibidir, fakat pikaresk romanda kahraman toplumdan dışlanmış biri olarak karşımıza çıkar. *Bildungsroman*'da olaylar birbirine bağlantılı bir şekilde ve mutlak bir sonuca doğru ilerlerken, pikaresk roman yapı bakımından sayısız bölümler oluşur ve bölümler arasında bir bağlantı vardır. *Bildungsroman*, olaylara ve düşüncelere eşit derecede önem vererek bütün bir kişilik betimleme girişiminde bulunurken, pikaresk roman toplumun sadece maddi anlamda bir kesitini ele alır ve daha çok maceralara ve olaylara vurgu yapar. *Bildungsroman*, toplum ve birey arasındaki dengeyi ön plana çıkartırken, pikaresk romanda toplum dışına yöneliş vardır.

Vilamorta'da, Vilamortalı bir avukatın ođlu olan ve hukuk eğitimi alan, baba mesleğine devam etmesi beklenen fakat şairliğe heves eden Segundo García'nın hikayesi anlatılmaktadır. Prototip eserdeki kahraman Wilhelm Meister da baba mesleğini devam ettirip burjuva bir iş adamı olmaktan kaçmış, tiyatroya merak salmıştır. Aynı şekilde *La Quimera* da Silvio Lago adında bir ressamın hikayesini konu almaktadır. *Bildungsroman* türünün özelliklerinin daha çok görüldüğu diğer eserler arasında Azorín'in *La Voluntad* (1902), Baroja'nın *Camino de Perfección* (1902), Ramón Pérez de Ayala'nın *A.M.D.G.* (1910), Manuel Azaña'nın *El jardín de los frailes* (1927) adlı eserleri bulunmaktadır.

XX. yüzyılda diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İspanyol edebiyatında da kadın yazarların sayısı artmış, eserleri incelenmeye başlanmış ve kadın kahramanların olduğu romanlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde kadınları *Bildungsroman* türünde yazmaya iten sebeplerin en önemlileri yabancılaşma, derin acı, yazı yoluyla kendini yenileme ihtiyacı ve eksik kalmış bir bilinçlenmedir (de Sande 91-92). Ciplijauskaitė, İspanyol *Bildungsroman*'larının çoğunun gençlikten kadınlığa geçiş sürecini anlattığını ifade etmiştir ve bu türün İspanyol edebiyatındaki var oluşunu üç döneme ayırmıştır (23). Birinci dönemde geleneksel bir yaklaşım izlenmiş ve kadının toplumda kabul edilen duruşu benimsenmiştir. Bu döneme örnek olarak verilebilecek eserler Elena Quiroga'nın *Viento del norte* adlı eseri ve Ana María Matute'nin *Primera memoria* adlı eseridir. İkinci dönem daha çok isyankarlıkla birlikte kendini göstermiş ve bu romanlarda anlatıcı daha çok öznel bir yaklaşım sergilemiştir. Örnek olarak Carmen Martín Gaité'nin *Entre visillos* adlı eseri gösterilebilir. Üçüncü dönemde kendini keşfetme merkeze alınmıştır ve bu döneme Ana María Moix'in *Walter, ¿por qué te fuiste?* ve Teresa Barbero'nun *Y no serás juzgado* adlı romanları örnek olarak gösterilebilir.

3. Yazarın İçinde Bulunduğu Dönem ve *Hiç* Adlı Eserinin İncelenmesi

1936-1939 yılları arasında büyük kayıplara sebep olan İspanya İç Savaşı'nın bitimiyle birlikte General Francisco Franco yönetime geçmiştir. Özellikle kırklı yıllar ülke için oldukça zor yıllardır. Ekonomik açıdan yaşanan sıkıntıların yanı sıra toplumsal anlamda da Kilise'nin baskıcı gücü özellikle kadınlar üzerinde hissedilmiştir. O dönemde kadınları yönetme görevi Sección Femenina de Falange'ye³ verilmiştir. Toplumun ahlak kuralları çerçevesinde bir kadın prototipi yaratmak üzere çalışmalar yürütmüş olan bu kuruluş, işi ileriye götürerek "örnek anneler" başlığıyla bir de kurs düzenlemiştir (Domingo 106). Franco ideolojisini yaymak üzere yürütülen

³ Sección Femenina İspanya'da Falanjist partinin kadın kolları olarak 1934 yılında kurulmuştur. José Antonio Primo de Rivera'nın kız kardeşi Pilar Primo de Rivera'nın önderlik ettiği bu kuruluş, Franco döneminde resmi bir kurum haline dönüşmüştür. Franco'nun ölümünden sonra, 1 Nisan 1977 yılında dağılmıştır.

bu kurs, kadınlara birçok anlamda “nasıl olmaları” gerektiğini öğretmek amacındaydı. Bu dönemde kadın, birçok anlamda kısıtlanmış ve baskı altında tutulmuştur. Bu durum yasalarla da desteklenmiştir. Örneđin 17 Temmuz 1945 yılında yayınlanan Temel Eđitim Yasası’nın 11. Maddesinde şunlar yer almaktadır: “Kadına verilen temel eğitim, onu özellikle aile ocağındaki hayata, el işlerine ve ev işlerine hazırlayacaktır”. Ekonomik anlamda kadınların da iş sahasında bulunması gereken bu dönemde kadın, eve hapsedilmeye çalışılmıştır. Uysal, erkeğe hizmet eden kadın, toplum içinde ideal kadın tipi olarak gösterilmiştir. Madrid *New York Post* gazetesinde dönemin kadının Orta ađ kadınından pek farklı olmadığı yazılmıştır. Ayrıca bütün medeni hakların Franco tarafından ele geçirildiği, koca öldüğünde kadına geçmesi gereken miras hakkının varsa erkek çocuklara, yoksa en yakın erkek akrabaya geçtiği gibi ifadelere de yer verilmiştir (Martín Gaité 30).

Bu durum 50’li yıllarda başlayan yasal düzenlemelerle ve daha sonrasında diğer ülkelerle kurulan temaslar sayesinde değişmeye başlamış ve daha esnek hale gelmiştir. 40’lı yılların edebi dünyası ise gerek savaşın olumsuz sonuçları gerekse gelen sansürden dolayı çok verimli değildir. Nitelik olarak kaliteli eserlerin verilmesi 40’lı yılların ortalarına rastlamaktadır. Carmen Laforet tarafından kaleme alınmış olan ve yazıldıktan bir yıl sonra Nadal Edebiyat dl’ne layık görülen *Nada* “Hiç” (1944), bu romanlardan bir tanesidir. Yazarın sadece 23 yaşında yazdığı bu roman kısa sürede edebiyat dünyasında büyük ilgi görmüş ve adından söz ettirmiştir. Romanın tür olarak sınıflandırılmasında çeşitli görüşler bulunmaktadır; Susanne Hasenstab eseri *Tremendismo*⁴(Acı Gerçekçilik) akımının bir rneği olarak ele alırken (3), eserin *Existencialismo* (Varoluşçuluk) rneği olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.

Roman, Andrea adında 18 yaşında ge bir kızın niversite eğitimi almak üzere Barcelona’ya gelmesiyle başlar. Öksüz olan bu ge kız, Barcelona’da Aribau sokağında yaşayan akrabalarıyla birlikte kalacaktır. Büyük umutlarla şehre gelen Andrea, eve ilk adımı atar atmaz bu umutlarının yersiz olduğunu ve onu büyük bir mücadelenin beklediğini anlar. “*Tam karşımda tavandan sallanan, koskocaman, örümcek ağlarıyla kaplı bir avizenin kollarından birinde asılı tek soluk ampulün aydınlattığı bir hol duruyordu.*” (Laforet 15). Diğer kadın *Bildungsroman* kahramanları gibi Andrea da zorunlu bir sebepten niversite okumak üzere kk bir kasabadan büyük bir kente yolculuk ederek oluşum sürecini başlatmıştır.

⁴ Türkçe’ye Acı Gerçekçilik diye virebileceğimiz bu edebi akım, İşpanya İç Savaş sonrası kırklı yıllarda ortaya kmıştır.

İç Savaş'ın izlerini taşıyan bu evde büyükannesi, dayıları Juan ve Román, Juan'ın eři Gloria, teyzesi Angustias ve hizmetçileri Antonia birlikte yaşamaktadırlar. Ailedeki bütün bireyler Andrea'ya tuhaf gelir. Sürekli kavga eden Juan ve Gloria, çatı katında bohem bir hayat süren Román, baskı ve otorite kurmaya çalışan ve attığı her adımı takip eden Angustias, evde bir hayalet gibi dolaşan zavallı büyükanne ve kirli dişleriyle mutfağın kraliçesiymiş gibi oradan oraya köpeğiyle koşturan Antonia. Andrea, aile bireylerinin garipliğini kuracağı ikinci bir dünya ile dengeleyecektir. Bu yeni dünyanın kapısını ona üniversite açmıştır. Ena adındaki genç arkadaşıyla tanışması Andrea için dönüm noktası olacaktır: “*Onun sayesinde, okuldaki dostluklarımın, unuttuğum olduğum güzelliklerini hatırlamaya başladım*” (Laforet 60). *Bildungsroman*'larda kahramanın yanındaki eğitimci görevini romanda Ena üstlenmiştir. Kahramanın bu zorlu mücadelesinde hep yanında olmuş ve Andrea'nın kendini keşfetmesinde, değişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bunu sınıfsal olarak Andrea'dan farklı olması sayesinde yapabilmıştır. Diğer romanlardaki eğitimci gibi yol göstermek yerine Andrea'nın farklı sınıfları tanımada aracı olmuştur.

Andrea etrafındaki diğer kişilerden farklıdır:

Yine de gıda eksikliği nedeniyle ikerik olduğumu düşünmek aklıma bile gelmezdi. Aylığımlı aldığımında bir dolu çiçek alıp Enalara gider, büyükanneme tatlılar alırdım, bir de yiyecek kıtlığı zamanları için sakladığım, beni canlandıran ve ipsiz sapsız proje hayalleri kurmama yardımcı olan sigara satın alma alışkanlığı edinmiştim (Laforet 119).

O dönemde toplum içinde kadının sigara içmesi hoş karşılanmazdı fakat Andrea, toplumla bu anlamda bir çatışma alanı yaratmış, kendi isteklerini uygulamıştır. Toplumun aynası niteliğindeki teyzesi Angustias da Andrea üzerinde baskı kurmaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Aynı şekilde savaştan çıkmış bir ülke olarak kıtlık yaşayan toplumda Andrea'nın aç kalma pahasına parasını özel zevklerine harcaması onu hem arkadaşlarından hem de yaşadığı aile bireylerinden farklı kılmaktadır.

Eser boyunca kahramanın, oluşum aşamasının önemli etmenlerinden olan cinsellikle ilgili bir deneyimi söz konusu olmamış, sadece arkadaşı Pons ile yakınlık kurmuştur. Bu nedenle *Bildungsroman*'da kadın için bir engel teşkil eden evlilik konusu Andrea için oluşum aşamasında aşması gereken bir sorun olarak karşısına çıkmamıştır. Fakat Pons ile yakınlaşması, onun kendini keşfetme yolculuğunda önemlidir:

“Belki de”, diye düşünüyordum, utançtan hafifçe yüzüm kızararak, “bugün o gündür.” Eğer Pons'un gözleri beni güzel ve cazibeli buluyorsa (arkadaşım bunu acemice kelimelerle ya da

daha iyi bir biçimde birçok defa, kelimeleri hiç kullanmadan söylemişti), demek ki artık peçe çoktan düşmüştü. “Belki de bir kadın için hayatın anlamı, sadece böyle, kendisinin de ışıık saçtığını hissedeceği şekilde bir bakışla keşfedilmiş olmaktır.” Başkalarının beceriksizliklerini ve kinlerini dinleyerek, seyrederek değil; sadece kendi duygularını, kendi heyecanlarını, kendi umutsuzluğunu ve neşeni bütün boyutlarıyla yaşamak. Kendi iyiliğini de kötülüğünü de... (Laforet 182-183).

Mikhael Bakhtin, *Bildungsroman*'ın beş farklı türünden bahseder. Bunlardan en önemlisi olarak nitelediği türde, kahramanın bireysel oluşumunun tarihsel oluşumla ayrılmaz bir parça olduğunu ifade eder. İçindekilerle birlikte dünyanın bir deneyim, bir okul gibi olduğunu ve kahramana dünyanın daha önce görmediği tarafının gösterildiğini ekler (21-23)⁵. Andrea da savaştan yeni çıkmış bir kentin aldığı bütün yaraların açıkça sergilendiği Barcelona'da bu yeni dünya ile tanışmıştır. O dönem İspanya'sının temsili gibi olan yaşadığı ev, açlık, gıda alabilmek için evdeki önemli eşyaların zaman zaman satılması ve hatta Román'ın intihar etmesiyle gelen ölüm gerçeği Andrea'nın dünyayı algılaması ve kendini bu dünya içinde konumlandırabilmesi için karşılaştığı çatışma alanlarından bazılarıdır.

Marianne Hirsch, *Bildungsroman*'ın bir çeşit arayış romanı olduğunu, bireyin toplum içinde anlamlı olarak var olma sürecini betimlediğini, büyüme, öznel ihtiyaçlar ve katı kurallara sahip sosyal düzen arasında sayısız çatışmayı içeren aşamalı bir süreç olduğundan bahseder (293-298). Andrea için bu süreç teyzesi Angustias'ın getirdiği kısıtlama ve kurallarla başlamıştır. Bir keresinde Andrea'ya Çin mahallesine kesinlikle girmemesi gerektiğini sıkı sıkı tembih etmiş, Andrea ise gelen bu yasakla birlikte o mahalleyi görmek için şiddetli bir istek duymuştur. “*Angustias'la karşı karşıya kalacağımız an, karşı konulmaz bir fırtına gibi gün geçtikçe yakınlaşıyordu. Daha ilk konuşmamızda, asla anlamayacağımızı anlamıştım.*” (Laforet 52). Bu çatışma alanları Andrea için maddi olarak devam etmiştir. Babasından gelen aylık 200 peseta ile geçinmek zorunda olan genç kız, akrabalarının evinde bile temel ihtiyaçları için para vermek zorunda kalır: “*Sadece oda ve ekmek tayınım için para vereceğim.*” (Laforet 102).

Romanın sonunda Ena ve ailesi Madrid'e taşınırlar. Bir süre sonra Ena'dan gelen haberle hayatında bir dönemi kapatıp yepyeni bir sayfa açma şansı bulan Andrea, bu sayede oluşum aşamasını başarıyla tamamlamıştır. Ena'nın babasının bürosunda çalışma fırsatı yakalaması ve

⁵ Diğer dört türü şu şekilde özetlemiştir: Birincisi kahramanın kendisinin romanın oluşumunda değişken faktör olduğu türdür. Bu türde bir erkek karakterin temelde içsel değişikliklerini ortaya koyarak çocukluğundan olgunluğuna giden yol anlatılır. İkincisi, hayatın kahramanı daha ölçülü ve ağırbaşlı hale getirdiğinin vurgulandığı romanlardır. Goethe'nin edebiyatında bu özellikleri görmek mümkündür. Üçüncüsü biyografik ve otobiyografik türde olanlardır. Kahramanın kaderi yaratılır ve karakteri de kaderiyle birlikte yaratılır. Dördüncüsü ise didaktik, pedagojik türdür. Bunlar spesifik, pedagojik bir fikir üzerine kurulu romanlardır.

eğitimine orada devam edecek olması Andrea'yı son derece heyecanlandırır: “*Yavaşça, merdivenlerden aşağı indim. Neşeli bir heyecan içindeydim. Bu merdivenleri ilk kez çıkarkenki hayat özlemimi, o dehşetli umudumu hatırlıyordum*” (Laforet 249). Andrea, bir yıl geãirdiđi Barcelona’da birçok şey görmüş, deneyim edinmiş ve yeni bir kimlik kazanmıştır. Ve şimdi bu süreç boyunca ertelediği ve kaybettiği umudunu, neşesini yeniden kazanmıştır. Romanın başında kasabadan gelmiş, ekonomik anlamda babasına bağımlı ve kadın olarak kendisini tanımayan genç kızdı ayakları yere sağlam basan, ne istediğini bilen ve birçok anlamda deneyim edinmiş olarak yoluna devam eden bir kadına dönüşmüştür.

Romanda otobiyografik unsurlar oldukça fazladır. Kahramanı Andrea gibi Carmen Laforet de annesini genç yaşta kaybetmiş, eğitim görmek üzere Barcelona’ya gelmiş, burada akrabalarının yanında kalmıştır. Döneminin diğer önemli yazarları olan Carmen Martın Gaité ve Ana María Matute gibi üniversiteye giden ilk kadınlardan biri olmuş, toplumda yadırganmasına aldırmadan pantolon giymiş ve sigara içmiştir. Yine kahramanı gibi eğitimini yarıda bırakarak Madrid’e gitmesinin yanı sıra o da babasından aylık 200 peseta almış ve bu parayı bazen arkadaşlarına hediyeler almak bazen de kuaföre gitmek için harcayarak kıtlık dönemi olmasına rağmen ilginç bir kişilik sergilemiştir.

4. Sonuç

Roman, tek bir kişinin (Andrea) yaşadıklarını ve oluşumunu, gelişimini anlatmaktadır. Kahraman diğer kadın karakterlerden farklıdır ve bu tuhaflığı roman boyunca yer yer tasvir edilmiştir. Genel anlamda kahramanın genç kızlıktan yetişkinliğe geãiři ve bu geãiř süresince birey olarak kimlik arayışında olduğu vurgulanmıştır. *Bildungsroman*’ların en önemli unsuru olan yolculuk, romanda kasabadan büyük kente yapılarak gerãekleşmiştir. Gerçek anlamda zorunlu olarak yaptığı bu yolculukla birlikte kahraman, iç yolculuk da yaparak bir oluşum aşaması geãirmiştir. Bu süreç boyunca kahramana üniversiteden edindiği arkadaşı Ena eğitici rolüyle eşlik etmiştir. Kahraman yaşanan zorlu süreçte pasif olarak değil aktif olarak yer almıştır ve sorunların çözümü için bireysel olarak mücadele vermiştir. Özellikle arkadaşı Ena ile dayısı Román’ın bir dönem yakınlaşmasıyla birlikte kendinden uzaklaştığı zaman, Andrea bireysel olarak bu durumla mücadele etmiş ve sonunda arkadaşının sorunlarını öğrenmiş ve ona yardımcı olarak arkadaşını geri kazanmıştır. Kahraman için engelleyici bir etmen olarak görülen evlilik olayı romanda yer bulmamaktadır. Ama erkek arkadaşı Pons ile yakınlaşması sayesinde kendi kadınlığı ve bireyselliği için önemli olan sorgulamalara ve düşüncelere yönelmiştir. Oluřumunu tamamlayarak kimlik edinmesine rağmen maddi olarak bir yıl boyunca babasından aldığı parayla daha sonrasında da

Ena'nın babasının ofisinde çalışacağından dolayı yine bir erkekten yardım alacak olması *Bildungsroman*'larda görülen ekonomik anlamda erkek karaktere bağımlı olma durumunu örneklendirmektedir. Romanın sonu beklendiği gibi mutlu bir şekilde tamamlanmıştır ve kahraman daha güçlü ve kendinden emin olarak hayatına devam etmektedir. Toplumda kendine bir yer bulmuş, farklı çatışma alanlarında edindiği deneyimlerle kendisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmuştur.

Elde edilen veriler ışığında İspanya'da özellikle 1950'li yıllarda Carmen Laforet'in yanı sıra diğer kadın yazarların yazdığı eserlerin içeriklerindeki benzerlikler de düşünülürse *Bildungsroman* türündeki eserlere özellikle o dönemde ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılabilir. Bu nedenle türün İspanyol edebiyatında İç Savaş sonrası dönemde görüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Kadının birey olarak merkeze alındığı ve incelendiği bu romanlar, okuyan kadınlar açısından da son derece önemli olmuşlardır. Bu kahramanlar toplumun temsilcileri olarak görev yapmışlar ve o dönemde kadınların ihtiyaç duydukları kimlik kazanma, birey olma sürecine yardımcı olmuşlardır. Diğer bir deyişle özellikle 50'li yıllarda bu tarz roman türlerine ihtiyaç duyulmuş ve bu romanlar aracılığıyla kadının toplumda yer edinme, kimlik bulma sürecine katkıda bulunulmuştur. Biruté Ciplijauskaitė da savımızı destekler nitelikte *Bildungsroman*'ın İspanyol edebiyatındaki ilk dönem temsili olarak *Hiç* romanını örnek göstermiş ve bu dönemde tarihsel derinliğin fazla hissedildiğine dikkati çekmiştir (23). Özellikle İç Savaş sonrası dönemde bu romanların varlığı, erkek egemen dünyada kadınların özgürleşmesi, kendilerini toplum içinde özne olarak kabullendirmeleri bakımından son derece önemlidirler ve zorunludurlar. Başta *Hiç* olmak üzere o dönemde yazılan *Bildungsroman* türündeki bu romanların özellikle uyumsuz kadın kahramanla dikkatleri çekmesi, içinde buldukları baskıya başkaldırış niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Aytaç, Gürsel. *Edebiyat Yazıları I*. Ankara: Ürün, 2014.

Bakhtin, Mikhail. *Speech Genre and Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press, 1986.

Baruch, Elaine Hoffman. "The Femenine Bildungsroman: Education Through Marriage." *The Massachusetts Review*. C. XXII, No: 2, 1981. 335-357.

Ciplijauskaitė, Biruté. *La novela femenina contemporánea (1970-1985): hacia una tipología de la narración en primera persona*. Barcelona: Anthropos, 1994.

De Sande, María del M.J. "Apuntes sobre la novela española femenina de posguerra." *Area and Culture Studies*. C. LXX, 2005. 83-103.

Domingo, Carmen. *Coser y Cantar*. Barcelona: Lumen, 2007.

Fuderer, Laura S. *The Female Bildungsroman in English: An Annotated Bibliography of Criticism*, New York: Modern Language Association of America, 1990.

Hasenstab, Susanne. *El motivo de la soledad en la novela Nada (1944) de Carmen Laforet: Reflexión*. Múnich: GRIN Verlag, 2009.

Hirsch, Marianne. "The novel of formation as genre: Between Great Expectations and Lost Illusions." *Genre 12*, No: 3, 1979. 293-311.

Labovitz, Esther Kleinbord. *The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century*. New York: Peter Lang, 1986.

Laforet, Carmen. *Hiç*. Çev. Yıldız Ersoy Canpolat. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.

Marchese, A. ve Forradellas, J. *Diccionario de retórica, crítica y terminología literaria*. Barcelona: Ariel, 1991.

Martín Gaité, Carmen. *Usos amorosos de la postguerra española*. Barcelona: Anagrama, 1994.

Moretti, Franco. *The way of the world: The Bildungsroman in European Culture*. Çev. Albert Sbragia. London: Verso, 2000.

Sumalla Benito, Aranzazu. *La novela de formación en la narrativa española contemporánea escrita por mujeres*. Tesis Doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2001-2003.

Wagner, Linda W. "Plath's *The Bell Jar* as Female Bildungsroman." C. XII (1986): 55-68. *Women's Studies: An Interdisciplinary Journal*. Web. 3 Mayıs 2018.